

BANDIRMA ONYEDİYÜL ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

BANU Journal of Health Science and Research

DOI: 10.46413/boneyusbad.896032

Orijinal Araştırma/ Original Research

Sağlık Çalışanı Adaylarında Küresel Vatandaşlık Davranışı ve Engelli Duyarlılığı İlişkisi *Global Citizenship Behavior and Disability Sensitivity Relations in Health Worker Candidates*

Perihan EREN BANA¹

¹ İstanbul Yeni Yüzyıl
Üniversitesi, Sağlık
Hizmetleri Meslek Yüksek
Okulu, Dr. Öğr. Üyesi

**Sorumlu yazar /
Corresponding author:**
Perihan Eren Bana

perihanbana@gmail.
com

**Geliş tarihi / Date of
receipt:** 18.03.2021

**Kabul tarihi / Date of
acceptance:** 09.07.2021

Atıf/Citation: Eren Bana,
P. (2021). Sağlık Çalışanı
Adaylarında Küresel
Vatandaşlık Davranışı ve
Engelli Duyarlılığı
İlişkisi. *BANU Sağlık
Bilimleri ve
Araştırmaları Dergisi*,
3(2), 86-99.
doi:10.46413/boneyusbad.
896032

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı sağlık çalışanı adaylarının küresel vatandaşlık davranışının engelli duyarlılığına etkisini değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, tarama modeli ve rastgele örneklem yöntemiyle 145 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Küresel vatandaşlık davranışıyla engelli duyarlılığı için üzere iki ayrı ölçek kullanılmıştır. Elde edilen veri, IBM SPSS 24.0 paket programında analiz edilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik değerleri ve açıklayıcılıkları sırasıyla 0.79 ve %67 ile 0.88 ve %66'dır.

Bulgular: Çalışmaya katılan 145 üniversite öğrencisinin yaş ortalaması 21 (±3.6)'dir. Katılımcıların %55.9'u kadın olup, 44.1'i ise erkektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%70) önlisans öğrencisidir. Kadınlarda küresel vatandaşlık eğiliminin daha fazla olduğu, ($t=3.18$; $p=0.002$) ve yaş gruplarına göre her iki ölçekte de fark olmadığı elde edilen bulgular arasındadır. Eğitim ve aile gelir durumuna göre her iki ölçekte fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Anne eğitim durumunun küresel vatandaşlık davranışında ($t=2.54$; $p=0.012$) ve baba eğitim durumunun ise engelli duyarlılığında farklılaşmaya neden olduğu görülmüştür ($p<0.01$). Küresel vatandaşlık davranışının, engelli duyarlılığın %24 oranında artırması da önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç: Çalışma bulguları incelendiğinde, küresel vatandaşlık davranışı ve engelli duyarlılığının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği ancak bu değişkenler kısmen katılımcıların ve ebeveynlerinin eğitim durumundan, yaşından ve aile gelir durumundan etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel vatandaşlık, Engelli duyarlılığı, Sağlık alanı, Üniversite öğrencisi.

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to evaluate the effect of global citizenship behavior of healthcare worker candidates on disability sensitivity.

Materials and Methods: The study was carried out with the participation of 145 university students by scanning model and random sampling method. Two separate scales were used for global citizenship behavior and disability sensitivity. The data obtained were analyzed in IBM SPSS 24.0 package program. The reliability values and explanations of the scales are 0.79 and 67%, 0.88 and 66%, respectively.

Results: The average age of 145 university students participating in the study is 21 (± 3.6). 55.9% of the participants are women and 44.1% are men. The majority of the participants (70%) are associate degree students. It is among the findings that the global citizenship tendency is higher in women ($t = 3.18$; $p = 0.002$) and there is no difference in both scales according to age groups. There is a difference in both scales according to education and family income ($p < 0.05$). It was observed that the mother's education level caused a difference in global citizenship behavior ($t = 2.54$; $p = 0.012$), and the father's education level caused a difference in disability sensitivity ($p < 0.01$). The fact that global citizenship behavior increases the sensitivity of the disabled by 24% is also considered as an important finding.

Conclusion: When the findings of the study were examined, it was concluded that global citizenship behavior and disability sensitivity did not differ according to the age variable, but these variables were partially affected by the educational status, age and family income of the participants and their parents.

Keywords: Global citizenship, Disability sensitivity, Health area, University student.

GİRİŞ

Ulusal kimlik olarak vatandaşlık, bir ulusa, bir millete bağlılık şeklinde tanımlanmaktadır. Ulusal vatandaşlık kişinin bulunduğu ülkede yapmakla sorumlu olduğu görevlerle ilişkilidir. Ayrıca ulusal vatandaşlık; kişilerin varlığını, sorumluluklarını, sosyal haklarını ve hukuki kimliğini ortaya koyan bir kanıt niteliği de taşımaktadır (Balbağ, 2016). Vatandaşlık kavramı 20. yy'a kadar ülke vatandaşlığı kapsamında ele alınmış olup, günümüzde ise kavram farklı boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Örneğin; dijital, çevresel, sosyal, çok kültürlü, ekolojik, etkin ve küresel vatandaşlık şeklindeki yaklaşımlar, vatandaşlık kavramını farklı boyutlarıyla ele almaktadır. Vatandaşlık kavramıyla ilgili değişimin temelinde dünyada yeni paradigmalardan hakim olmaya başlaması yatmaktadır. Bu bağlamda küresel vatandaşlık kavramının ortaya çıkması sürecinde küreselleşmenin önemli bir etken olduğu belirtilmektedir (Çolak, 2015). Küresel vatandaşlık kavramının sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler doğrultusunda, vatandaşlık kavramını ulus ötesine taşınmasıyla ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İnsanların duyarlılıkla ilgili yaklaşımının ülke sınırları dışına çıkması sonucunda ortaya çıkan küresel vatandaşlık davranışı konusunda literatürdeki çalışmaların son yıllarda arttığını da söylemek mümkündür (Balbağ, 2016; Eren-Bana, 2020; Goulah, 2020). Konu dünyada farklı yerlerde ve farklı dinamiklerin etkisiyle ortaya çıkmış ve araştırmacıları aynı konunun çevresinde buluşturmuştur. Örneğin Soka Hareketi bu konuda verilebilecek bir örnektir. Japonya'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında daha büyük önem kazanan ve değer oluşturma anlamına gelen Soka Hareketi, küresel vatandaşlık davranışı unsurlarını içermektedir. Soka Hareketi kaynağını 13. yıldaki Budist öğretilerden alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bağımsız düşünme, eleştiri, yaratıcılık ve sosyal açıdan kendini gerçekleştirme, bireyi bireysel mutluluğa ulaştırmaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım her türlü ayrımcılığı reddetmekte ve insanların ancak bu şekilde bütünüyle insan olma fırsatı yakalayacağı ve bireysel mutluluğa ulaşacağı görüşünü savunmaktadır (Goulah, 2020).

Küresel vatandaşlık davranışı, küresel güçleri ve bu güçlerin bireyin yaşamına olan etkisini bilmek, kültürü ve kültürel farklılıkları anlamak, dünya sorunlarını çeşitli perspektiflerden analiz

edebilmek ve dünya hakkında yeni fikirler üretebilmek şeklinde tanımlanmaktadır (Burrows, 2004). Küresel vatandaşlık anlayışı aynı zamanda dünyayı görebilme ve anlayabilmeyle ilişkili olup, sorunların çözümüne etkin rol oynamayı gerektirmektedir. Bu bağlamda küresel vatandaşlık davranışı; eşit, adil ve sürdürülebilir bir dünya için yapılması gereken konuları içine almaktadır (Özden ve Erbay, 2018). Küresel vatandaşlık davranışı bütün dünyayı ilgilendiren bir sorun gibi görünse de aslında az sayıda ve özel sayılabilecek bir grup insan tarafından benimsenmiştir (Pais ve Costa, 2020). Ayrıca bu yaklaşım; içerdiği akıl, cesaret ve merhamet boyutlarıyla marjinal sayılabilecek gençler için de kurtarıcı bir rehber olarak değerlendirilmiştir (Goulah, 2020). Ancak mevcut eğitim sistemi içinde öğrencilerin bireysel hedeflere ulaşma çabası içinde olmasının ve performansın not verilerek bireysel olarak değerlendirilmesinin evrensel etik değerlere ulaşmak noktasında bir engel olduğuna da dikkat çekilmektedir (Pais ve Costa, 2020).

Literatürde küresel vatandaşlık davranışının; sosyal sorumluluk, küresel yeterlilik küresel sivil katılım boyutlarını içerdiği belirtilmektedir. Ayrıca bu davranış, küresel eşitlik ve adaleti bütün toplumlar için savunma sorumluluğunu da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda kişinin küresel vatandaşlık davranışı göstermesi inancından ve kültüründen vazgeçmesi şeklinde değerlendirilmemeli, insanlığı ilgilendiren ortak konularda sorumluluk almayı gerektirmektedir. Böylelikle yoksulluk, iklim değişikliği, insan hakları ve küresel sağlık yönetimi gibi üst düzey meselelerde küresel vatandaşlık anlayışının daha etkin rol oynayacağı da belirtilmektedir (Kan, 2009; Sperandio, Grudzinski-Hall ve Stewart-Gambino, 2010; Morais ve Ogden, 2011; Özden ve Erbay, 2018). Küresel vatandaşlık davranışı kazandırılmış bireyler yetiştirilmesinin önemine vurgu yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktadır (Goulah, 2020). Eğitimde neo-liberal politikaların ortaya çıkardığı bireyselleşmenin ortadan kaldırılması ve daha insancıl ve etik öğeleri içeren yaklaşımların benimsenmesi önerilmektedir (Pais ve Costa, 2020). Özellikle gelişmiş ülkelerin küresel vatandaşlık davranışını benimseyen vatandaşlar yetiştirme çabası içinde olduğu görülmektedir. Çünkü yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler neticesinde; artık olaylara aynı pencereden bakıp gelişmeleri bu bakış açısıyla değerlendirebilen, farklı ülkelerde olsa dahi yaşanan herhangi bir problem karşısında

duygu birlikteliğini ortaya koyabilen bireylerin yetiştirilmesi istenmektedir. Erasmus, Comenius ve Leonardo de Vinci gibi öğrenci değişim programlarının da bu amaçla oluşturulduğunu söylemek mümkündür (Topkaya, 2016).

Engelli; “vücudunda eksik veya kusuru olan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır. (Türk Dil Kurumu, 2019). Bu tanımlamanın değişen paradigma çerçevesinde yetersiz bir tanımlama olduğunu söylemek mümkündür. Bu tanımın engelliliği tıbbi yaklaşım çerçevesiyle sınırlandırdığı ve sosyal yönünü eksik bıraktığı yönünde eleştiriler bulunmakta (Burcu, 2015); ancak yapılan tanımlamanın tek eksiğinin bu konularla sınırlı olmadığı düşünülmektedir. Çünkü (ağır engellilik durumu dışında) engellilik kişilerin kendisinden kaynaklanan zorlayıcı bir durum olmanın ötesinde yaşam için oluşturulan standartların kapsayıcı olmaması ile ilgilidir. Bu bağlamda engellik tanımlamasının sosyal süreçleri de içine alarak genişletilmesi uygun görülmekte, engellilikle ilgili yapılabilecek başka bir tanımlamanın da ‘kişinin sadece kendi kısıtları ile sınırlandırılmayacak, temel yaşam ihtiyaçları konusunda uygun ve kapsayıcı olmayan standartlarla oluşturulan bir durum’ şeklinde olabileceği düşünülmektedir.

Engelli duyarlılığı, engellilerin toplum içinde kabul görmesi ve evrensel standartların oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Örneğin; toplumun engelli bireylere ve ailelerine karşı önyargılı ve onları dışlama eğiliminde olması, belirtilen standartların oluşturulamamasına neden olmaktadır (Gültekin ve Sezer, 2017). Engelli bireyler pek çok açıdan diğer insanlardan farklı bir algıya ve anlayışa sahip olabilmektedir. Engelli bireylerin yaşamla ilgili algıları ve deneyimleri yaşadıkları zorluklar veya korunaklı bir yapı içinde yetiştirilmiş olmaları dolayısıyla farklılık gösterebilmektedir. Bu durum, engellilerin duygu durumunu da olumsuz hale getirmekte, duygularını yönetmek konusunda başarısız olmalarına ve sosyal ilişkilerinin yetersiz olmasına neden olabilmektedir (Malkoç ve Özcan, 2017). Oysa engellilerin sosyal süreçlerde ve eğitim sürecinde engelli olmayan akranlarıyla bir arada olması gerekmektedir (Gültekin ve Sezer, 2017). Bu konuda akran desteğinin önemi göz ardı edilmemelidir. Bu desteğin sağlanmasında akranlarının onlara ilgisi ve desteği önemli hale gelmektedir. Engelliler arasında lise ve sonrasında eğitimine devam edebilen ortalama engelli oranı sadece %7.7’dir. Bu engel grupları

içinde ortopedik engelliler (%16), görme engelliler (%15) ile ruhsal ve duygusal engelliler lise ve üstü eğitim olanağından en fazla faydalanan engelli gruplarıdır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Bu konuda yapılan araştırmalar arasında toplumumuzun engellilere karşı yaklaşımının olumlu olduğunu gösteren çalışmalar bulunmakla birlikte (Gültekin ve Sezer, 2017) engelliler konusunda toplumun yeterince duyarlı olmadığı yönünde kanıtları içeren çalışmalar da bulunmaktadır (Aslan ve Şeker, 2013). Bu bağlamda olumsuz davranışların olası sonuçlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Özellikle eğitim sürecinde engellilerin karşı karşıya olduğu akran zorbalığı gibi sorunlar engellilerin eğitim sürecini sekteye uğratan sonuçlar doğurabilmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 2002 yılı verilerine göre yükseköğretimde eğitimini sürdürebilen engellilerin bütün engelliler arasındaki oranının sadece %2.4 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, üniversite öğrencisi akranlarının engelliler için duyarlı olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Öğrenimine devam etme fırsatı elde edebilen engelli öğrencilerin karşılaştığı durumlar ise toplumdaki baskın kültürden büyük ölçüde etkilenmektedir (Burcu, 2002). Üniversiteye ulaşabilen sınırlı sayıda engelli olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, engelli üniversite öğrencilerinin sosyal açıdan desteklenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte akranlarının engelli bireyler konusundaki algısı ve duyarlılığı önemli hale gelmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin engelli duyarlılık düzeyleri değerlendirilmiş ve bu duyarlılığın küresel vatandaşlık davranışı ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Literatürde bu konuda bazı kanıtlar bulunmaktadır. Ancak özgün olması amaçlanan bu çalışmada konu farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmada üniversite öğrencilerinde küresel vatandaşlık davranışının engelli duyarlılığı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Literatürde engelli haklarının küresel vatandaşlık davranışının önemli kazanımları arasında değerlendirilmesinden yola çıkılarak (Çolak, 2015) bu ilişkinin kanıtlarını incelemek amaçlanmıştır. Küresel vatandaşlık davranışı eğitiminin özellikle orta ve yükseköğretim düzeyinde verilmesinin önerilmesi (Goulah, 2020), üniversite öğrencilerinin bu konudaki görüşlerini değerlendirmenin önemli olduğunu düşündürmektedir. Sağlık alanında öğrenim

görmekte olan üniversite öğrencilerinin bu konudaki duyarlılığının, akranlarına sağlayacağı desteğin yanı sıra toplumsal duyarlılığa ve değişime de katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin meslek edindikleri süreçte de konuyla ilgili duyarlılık kazanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte sağlık çalışanı adaylarının önemli bir kısmının aynı zamanda kamu çalışanı adayı olduğu bilinmektedir. Devletin engelli vatandaşlarını koruma, eğitim, ulaşım, sağlık, barınma, bakım ve hakları konusunda bilinçlendirme görevlerinin yanında, ayrımcılığa, sosyal dışlanmaya uğrama ihtimallerine karşı diğer vatandaşlarını da bilinçlendirme ve uyarma görevleri bulunmaktadır (Gültekin ve Sezer, 2017). Aslında konunun sağlık çalışanlarının mesleki etik çerçevesiyle oldukça örtüştüğü de söylenebilir. Özellikle devlete ait bu sorumluluğu üstlenecek olan kamu çalışanlarının bu konuda duyarlı olması ve etik ilkelere sadık kalması beklenmektedir. Ayrıca sağlık çalışanı adaylarında engelli duyarlılığının ve küresel vatandaşlık davranışının sağlık hizmeti sunma sürecinde olumlu bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Çünkü ayrımcılığın önlenmesi, sağlığı da olumsuz yönde etkileyen çevre sorunları gibi konularda sağlık çalışanlarının bilinçli olması gerektiği düşünülmektedir. Duyarlılığın çeşitli boyutlarıyla ilişkilendirilen küresel vatandaşlık davranışının engelli duyarlılığı ile olan ilişkisinin değerlendirildiği çalışmanın, belirtilen nedenlerle yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü (Tasarımı)

Araştırma rastgele örneklem yöntemi ve tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde sağlık alanında önlisans programları ve lisans bölümlerinde öğrenim görmekte 1090 öğrenciden olan 145'inin gönüllü katılımıyla basılı anket formu dağıtılarak yapılmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı %75'tir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verisi, "Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği" ve "Engelli Duyarlılığı Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir.

Anket Formu: Veri toplamak için bir anket formu

oluşturulmuştur. Anket formunun ilk bölümünde demografik verilerin alınması için gerekli toplam 14 soru bulunmaktadır. Araştırma kapsamında iki ölçek kullanılmış olup, bu ölçekler anket formunda demografik verilerden sonra yer almıştır. Bu ölçeklerden ilki küresel vatandaşlık davranışını diğeri ise engelli duyarlılığını ölçmek amacıyla kullanılmıştır.

Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği:

Çalışmada, Eren-Bana (2020) tarafından kullanılan 'Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği'nden faydalanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik değeri 0.81 olup açıklayıcılığı %56'dır. Ölçekten elde edilen ortalama puan 5.56 (± 1.02)'dir. Ölçeğin alt boyutları; sosyal projelere katılım, küresel vatandaşlık bilinci ve toplumsal farkındalık şeklindedir.

Engelli Duyarlılığı Ölçeği: Engelli duyarlılığını ölçmek amacıyla yeni bir ölçme aracı oluşturulmuştur. Bu ölçme aracının oluşturulmasında Gültekin ve Sezer (2017) ile Kösterelioğlu (2013)'un çalışmalarında kullandığı ifadelerden faydalanılmış ve bazı ifadeler eklenerek ölçme aracı araştırmanın amacına uygun hale getirilmiştir. Anket formunda ölçeklerden alınan ifadelerin değerlendirilmesi için 7'li Likert kullanılmıştır. Anket formlarında yer alan bütün ifadeleri katılımcıların 'kesinlikle katılıyorum, kısmen katılıyorum, kararsızım, kısmen katılmıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum' aralığında işaretlemesi istenmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Katılımcılar, araştırmanın amacı ve veri gizliliği konusunda bilgilendirilmiştir. Çalışma İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınan 2019/2 No'lu karar ile gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Anket formlarından alınan verilerin girişinde kodlama hatası olan anket formları ve uç değerler çalışma dışında bırakılmıştır. Anket formundan elde edilen veriler, IBM SPSS 24.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler, tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra açıklayıcı faktör analizleri, korelasyon analizleri ile t-Testi, Mann Whitney-U ve Kruskal-Wallis, ANOVA ve regresyon analizleridir. Boyutların elde edilmesi sürecinde Varimax Döndürme Tekniği uygulanmış ve özdeğeri 1'den büyük olan boyutlar değerlendirmeye alınmıştır. Küresel vatandaşlık davranışının değerlendirmesi için yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansı %57 olan üç boyut elde edilmiştir. Bu boyutlar;

sosyal projelere katılım, küresel vatandaşlık bilinci ve toplumsal farkındalık şeklindedir. Küresel vatandaşlık davranışı için yapılan analiz sonucunda elde edilen toplam Cronbach alfa değeri 0.79'dur. Engelli duyarlılığını değerlendirmek amacıyla bu çalışma için oluşturulan ölçek için Cronbach alfa değeri 0.88 olup, yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansı %66 olan altı boyut elde edilmiştir. Bu boyutlar; eğitim hakkı, toplumsal duyarlılık, toplumsal empati eksikliği, eğitimde fırsat eşitliği, bireysel empati eksikliği ve eğitime katkı şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen değerler, ilgili ifadeler ile birlikte tablolarda sunulmuştur. Elde edilen boyutların genel olarak kuramla ve daha önce yapılan çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen demografik bulgular tabloda gösterilmektedir. Çalışmaya katılan 145 üniversite öğrencisinin yaş ortalaması 21 (± 3.6)'dir. Katılımcıların %55.9'u kadın olup, 44.1'i ise erkektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%70) ön lisans öğrencisidir (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik Özellikler

Demografik Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	81	55.9
Erkek	64	44.1
Bölüm		
Önlisans	102	70.3
Lisans	43	29.7
Aile Gelir Durumu		
<2.500 TL	36	25.7
2.501-3.500 TL	25	17.9
3.501-5.000 TL	43	30.7
5.001-10.000 TL	21	15.0
>10.000 TL	15	10.7
Toplam	145	100.0

Katılımcıların ebeveynlerine ait eğitim durumuna bakıldığında annesi lise mezunu olan katılımcıların oranının %58.7 ve babası lise mezunu olan katılımcıların oranının ise %70.4 olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen diğer sorular; sosyal sorumluluk konusunda bir ders alıp almadıkları ve engelli yakınlarının

bulunup bulunmaması ile ilgilidir. Katılımcılardan 121'i engelli yakınının bulunup bulunmaması ile ilgili soruyu yanıtlamıştır. Katılımcılardan biri annesinin, ikisi kardeşinin, biri arkadaşının, altısı amca/teyze/yenge veya halasının, biri babaannesinin ve on beşi de kuzeninin engelli olduğunu belirtmiştir. Soruyu yanıtlayan 121 katılımcı olmuş ve ağırlıklı olarak kuzenlerinin engelli olduğunu belirten 24 katılımcı bir engelli yakını olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan %25'i sosyal sorumlulukla ilgili bir ders aldığı, ancak %70'i bu konuda bir ders almadığını belirtmektedir. Bu soruya yanıt vermeyen öğrenci oranı ise %5'tir.

Tablo 2. Ebeveyn Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Okur-Yazar	30	21.0	14	9.9
İlköğretim/Lise	84	58.7	100	70.4
Ön lisans/Lisans	26	18.2	25	17.6
Yüksek Lisans /Doktora	3	2.1	3	2.1
Toplam	145	100.0	145	100.0

Küresel Vatandaşlık Davranışı ile Engelli Duyarlılığı Ölçekleri için yapılan faktör analizleri ilgili tablolarda sunulmuştur. Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği için yapılan faktör analizi sonucunda üç boyut elde edilmiştir. Bu boyutlar; sosyal projelere katılım, küresel vatandaşlık bilinci ve toplumsal farkındalık şeklindedir. Küresel vatandaşlık davranışı için yapılan analiz sonucunda elde edilen toplam Cronbach alfa değeri 0.79'dur. Boyutların ve ölçeğin güvenilirlik değerlerinin de kabul edilebilir aralıklar içinde olduğu görülmektedir (Tablo 3). Küresel vatandaşlık davranışı ile ilgili dikkat çeken bulgu, küresel vatandaşlık bilinci ile toplumsal farkındalık puanlarının yüksek olması ancak sosyal projelere katılım puanının düşük olmasıdır (Tablo 3). Engelli duyarlılığı için oluşturulan ölçek için Cronbach alfa değeri 0.88 olup, yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansı %65.6 olan altı boyut elde edilmiştir. Bu boyutlar; eğitim hakkı, toplumsal duyarlılık, toplumsal empati eksikliği, eğitimde fırsat eşitliği, bireysel empati eksikliği ve eğitime katkı şeklindedir. (Tablo 4).

Tablo 3. Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik	Ortalama
Sosyal Projelere Katılım	Önümüzdeki altı ay içinde, dünyanın genelini ilgilendiren çevresel kriz ile ilgili bir programa katılmayı düşünebilirim.	0.83			
	Önümüzdeki altı ay içinde, küresel sorunlar ya da kaygılar üzerine bir kamu araştırması için hükümetten birileriyle iletişim kurabilir ya da birilerini ziyaret edebilirim.	0.82			
	Önümüzdeki altı ay içinde yürüyüş, dans, koşu ya da bisiklet sürüşü aktivitelerine küresel bir sebep için katılabilirim.	0.83	19.5	0.77	4.33
	Önümüzdeki altı ay içinde, küresel bir yardım kuruluşuna ücretli (aidatlı) üye olabilir ya da bağış yapabilirim.	0.71			
	Önümüzdeki altı ay içinde, dünyanın her yerinden zorluk içinde olan insanlara yardım etmeyi düşünebilirim.	0.61			
Küresel Vatandaşlık Bilinci	Kaynakların dünyadaki herkes için eşit ve adil bir şekilde dağıtılmadığını düşünüyorum.	0.73			
	İnsanlık bilinci, yurttaşlık bilinci kadar önemlidir.	0.72			
	Kaynakların dünyadaki herkes için eşit ve adil bir şekilde dağıtılması gerektiğini düşünüyorum.	0.70	19.0	0.73	6.20
	Yaşadığım toplum dışında yaşanan olaylar da benim için önemlidir.	0.66			
	Dünya üzerinde yaşayan bütün insanların eşit ve adil koşulları hak ettiğini düşünüyorum.	0.63			
Toplumsal Farkındalık	İnsanlara yardım etmeyi severim.	0.84			
	İçinde yaşadığım toplum için faydalı olmak benim için önemlidir.	0.77			
	İnsanlığı ilgilendiren olumsuz durumlar ve kötü olaylar beni üzer.	0.69	18.2	0.72	6.11
	Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan çevre felaketleri beni üzer.	0.60			
	Sosyal projelerde yer almak isterim.	0.49			
		Toplam=	56.7	0.79	5.55
		KMO=	0.74		
		Bartlett Küresellik Testi			
		Ki Kare=	671,740		
		Sd=	91		
		p	<0.001		

Tablo 4. Engelli Duyarlılığı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik	Ortalama
Eğitim Hakkı	Engelli bireyler eğitim gereksinimlerinin karşılanması için gerekli kurumlar yaygınlaştırılmalıdır.	0.85			
	Engelli bireylerin de eğitim hakkı vardır.	0.84			
	Engelli bireylerin eğitimi daha fazla yaygınlaştırılmalıdır.	0.81			
	Engelli bireylerin eğitilmesinin, onların toplumda kabullenilmesini kolaylaştıracağını düşünüyorum.	0.78			
	Bazı engellilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için özel eğitime ihtiyacı vardır.	0.77			
	Engelliler açısından yaşamın kolaylaştırılması için toplumdaki bütün bireyler katkıda bulunmalıdır.	0.71	27.6	0.93	6.50
	Engellilere verilen eğitimin engellilerin yaşam kalitesini artıracığına inanıyorum.	0.70			
	Engellilerin eğitiminin önemsenmesi toplumun gelişmişliğini gösterir.	0.69			
	Engellilerin eğitilmesine önem verilmelidir.	0.69			
	Engelli bireylerin eğitilmesi için öğretmen yetiştirilmesini önemsiyorum.	0.65			
	Bütün engellilerin eğitilmesine yönelik özel eğitimin gerekliliğine inanırım.	0.57			
	Engellilere yaklaşımım gayet sevecen ve olumludur.	0.54			
Engellilerin eğitimiyle ilgili olumlu yönde ayrıcalık sağlayacak uygulamalar yapılmalıdır.	0.54				
Toplumsal Duyarlılık	Toplumumuzda genel olarak insanlar engellilere karşı duyarlıdır.	0.89			
	Toplumumuzda genel olarak insanlar engellilere karşı gayet sevecen ve olumlu bir yaklaşım sergiler.	0.86	9.9	0.85	5.81
	Toplumumuzda genel olarak insanların engellilere karşı yaklaşımı aşırı ilgi göstermek şeklindedir.	0.82			
Eğitime Katkı	Engelli bireylerin eğitilmesi ile ilgili projelerde sorumluluk alabilirim.	0,91	7.8	0.92	5.36
	Engelli bireyler için düzenlenen eğitim faaliyetlerine gönüllü olarak katılırım.	0,89			
Bireysel Empati Eksikliği	Bir engelliyle karşılaştığımda ona acımdan kendimi alamam. (T)	0.81			
	Bir engelliyle karşılaştığımda onunla iletişim kurmak konusunda çekinirim. (T)	0.73	7.1	0.61	5.28
	Engelli bireylerin eğitimi, maliyetlerinin çok olması nedeniyle önemli değildir. (T)	0.51			
Eğitimde Fırsat Eşitliği	Engelliler eğitim konusunda diğer insanlarla eşit haklara sahiptir.	0.80	6.8	0.65	6.16
	Eğitimde her bireyin aynı değerde olduğuna inanıyorum.	0.80			
Toplumsal Empati Eksikliği	Toplumumuzda genel olarak insanlar engellilerle iletişim kurmaktan çekinirler. (T)	0.85	6.4	0.65	2.52
	Toplumumuzda genellikle engellilere acıyarak bakıyorlar. (T)	0.81			
		Toplam=	65.6	0.88	5.67
		KMO=0.842			
		Bartlett Küresellik Testi Ki Kare=1827,505			
		Sd= 300			
		p<0.001			

T: Ters İfade

Korelasyon tablosunda yer alan değerler en yüksek korelasyon değerinin Engelli Duyarlılığı Ölçeğinin toplumsal katkı boyutu ile Küresel Vatandaşlık Ölçeğinin toplumsal farkındalık boyutunda olduğu görülmektedir. Ayrıca her iki ölçeğin alt boyutları arasında orta düzeyde korelasyon olduğu küresel vatandaşlık bilinci ve toplumsal farkındalık boyutlarının Engelli

Duyarlılığı Ölçeğinin eğitim hakkı boyutu ile orta düzeyde korelasyon bulunmaktadır. Engelli Duyarlılığı Ölçeğinin eğitime katkı boyutu ile Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin sosyal projelere katılım ve toplumsal farkındalık boyutu arasında da orta düzeyde korelasyon olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Küresel Vatandaşlık Davranışının Engelli Duyarlılığı ile İlişkisi

	EDÖ Eğitim Hakkı Boyutu	EDÖ Toplumsal Duyarlılık Boyutu	EDÖ Eğitime Katkı Boyutu	EDÖ Bireysel Empati Eksikliği Boyutu	EDÖ Eğitimde Fırsat Eşitliği Boyutu	EDÖ Toplumsal Empati Eksikliği Boyutu	KVD Sosyal Projelere Katılım Boyutu	KVD Küresel Vatandaşlık Bilinci Boyutu
EDÖ Eğitim Hakkı Boyutu								
EDÖ Toplumsal Duyarlılık Boyutu	0.298***							
EDÖ Eğitime Katkı Boyutu	0.385***	0.465***						
EDÖ Bireysel Empati Eksikliği Boyutu	0.277**	-0.023	0.152					
EDÖ Eğitimde Fırsat Eşitliği Boyutu	0.428***	0.157	0.216**	0.121				
EDÖ Toplumsal Empati Eksikliği Boyutu	-0.148	0.109	0.037	0.12	-0.052			
KVD Sosyal Projelere Katılım Boyutu	0.199*	0.372***	0.470***	0.036	0.001	-0.048		
KVD Küresel Vatandaşlık Bilinci Boyutu	0.511***	0.111	0.157	0.195*	0.332***	-0.184*	0.189*	
KVD Toplumsal Farkındalık Boyutu	0.452***	0.704***	0.466***	0.034	0.197*	0.006	0.350***	0.281**

1: Tablodaki değerler faktör yüklerinin analizi sonucunda elde edilen değerlerdir.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$ (Pearson Correlation Testi uygulanmıştır.)

Korelasyon analizinden elde edilen sonuç ışığında iki ölçek arasında ilişkiyi incelemek üzere tek değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Küresel vatandaşlık davranışının engelli duyarlılığı üzerindeki etkisi 0.24 şeklindedir. ($R^2 = 0.244$; $\beta = 0.494$ $F = 46.237$; $t = 11.14$, $SH = 317$, $p < 0.001$). Engelli duyarlılığının ortaya çıkması üzerinde küresel vatandaşlık davranışının etkili olduğu açıkça görülmektedir. Regresyon analizinde çoklu bağlantı sorunu bulunmamaktadır ($VIF = 1$).

Yapılan gruplar arası karşılaştırmalarda elde edilen bulgular; katılımcıların cinsiyetine ve öğrenim göreceği süreye göre anlamlı fark

olduğunu göstermektedir. Engelli Duyarlılığı Ölçeği ve alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamakta ancak küresel vatandaşlık davranışında görülen fark anlamlıdır. Cinsiyet değişkenine göre yapılan t-Testi sonuçlarına göre Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği'nin toplam puanında da oluşan fark anlamlıdır. 18-25 yaş arası ile 25 yaş üstü katılımcıların yer aldığı iki grup arasında yapılan karşılaştırmalarda her iki ölçeğin toplam puanı ve/veya alt boyutlarında anlamlı bir fark görülmemiştir (Tablo 6).

Küresel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin toplumsal farkındalık boyutunda önlisans

öğrencileri, lisans öğrencilerine göre; Engelli Duyarlılığı Ölçeği toplam puanında da önlisans öğrencilerinin lisans öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca Engelli Duyarlılığı Ölçeği'nin eğitimde fırsat eşitliği boyutunda da önlisans öğrencileri lisans öğrencilerine göre olumlu yönde farklılaşmaktadır (Tablo 6). Aile gelir durumuna

göre Engelli Duyarlılığı Ölçeğinin toplumsal duyarlılık ve eğitimde fırsat eşitliği alt boyutlarında fark olduğu görülmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği boyutunda 10.000 TL ve üzeri gelire sahip olanların diğer bütün gelir gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşması dikkat çekmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Demografik Değişkenlere Göre Ölçeklere ve Boyutlara Ait Ortalama Değerler*

	Yaş		Cinsiyet		Eğitim		Aile Gelir Durumu				
	<25	>25	Kadın	Erkek	Önlisans	Lisans	1.000-2.500 TL	2.501-3.500 TL	3.501-5.000 TL	5.001-10.000 TL	≥10.000 TL
Küresel Vatandaşlık Davranışı Toplam Puanı	5.52 (0.74)	5.81 (0.68)	5.66¹ (0.57)	5.41¹ (0.89)	5.60 (0.62)	5.42 (0.96)	5.70 (0.58)	5.62 (0.58)	5.53 (0.81)	5.47 (0.89)	5.30 (0.91)
KVD Sosyal Projelere Katılım Boyutu	4.32 (1.30)	4.52 (1.50)	4.40 (1.05)	4.27 (1.59)	4.32 (1.16)	4.37 (1.65)	4.51 (0.99)	4.42 (1.04)	4.21 (1.50)	4.00 (1.51)	4.55 (1.71)
KVD Küresel Vatandaşlık Bilinci Boyutu	6.15 (0.93)	6.70 (0.55)	6.28 (0.73)	6.06 (1.10)	6.26 (0.86)	6.01 (1.01)	6.25 (0.87)	6.14 (0.91)	6.25 (0.81)	6.40 (0.81)	5.83 (0.98)
KVD Toplumsal Farkındalık Boyutu	6.10 (0.86)	6.22 (0.47)	6.32² (0.48)	5.87² (1.08)	6.21³ (0.70)	5.88³ (1.07)	6.38⁶ (0.54)	6.30⁷ (0.45)	6.05 (0.95)	6.02 (1.03)	5.53^{6,7} (1.05)
Engelli Duyarlılığı Ölçeği Toplam Puanı	5.65 (0.58)	5.84 (0.62)	5.70 (0.49)	5.64 (0.68)	5.74⁴ (0.53)	5.50⁴ (0.66)	5.63 (0.59)	5.65 (0.55)	5.71⁸ (0.51)	5.96⁹ (0.42)	5.19^{8,9} (0.81)
EDÖ Eğitim Hakkı Boyutu	6.49 (0.64)	6.56 (0.76)	6.52 (0.55)	6.47 (0.75)	6.56 (0.56)	6.34 (0.79)	6.46 (0.71)	6.46 (0.53)	6.52 (0.61)	6.75 (0.33)	6.21 (0.99)
EDÖ Toplumsal Duyarlılık Boyutu	5.82 (0.87)	5.50 (0.82)	5.84 (0.74)	5.78 (1.00)	5.81 (0.86)	5.83 (0.91)	6.10¹⁰ (0.65)	5.84 (0.77)	5.84 (0.90)	5.71 (0.88)	5.27¹⁰ (1.13)
EDÖ Eğitime Katkı Boyutu	5.37 (1.42)	4.95 (1.07)	5.51 (1.27)	5.17 (1.53)	5.45 (1.19)	5.13 (1.81)	5.43 (1.17)	5.32 (1.33)	5.29 (1.20)	5.86 (1.48)	4.77 (2.22)
EDÖ Bireysel Empati Eksikliği Boyutu	5.24 (1.50)	5.78 (1.23)	5.45 (1.27)	5.07 (1.65)	5.41 (1.48)	5.03 (1.37)	5.29 (1.52)	4.97 (1.59)	5.32 (1.41)	5.87 (1.20)	4.76 (1.56)
EDÖ Eğitimde Fırsat Eşitliği Boyutu	6.11 (1.36)	6.70 (0.78)	6.19 (1.26)	6.12 (1.41)	6.31⁵ (1.14)	5.79⁵ (1.65)	5.99 (1.28)	6.28¹¹ (1.35)	6.36¹² (1.14)	6.57¹³ (0.86)	5.11^{11,12,13} (2.04)
EDÖ Toplumsal Empati Eksikliği Boyutu	2.50 (1.24)	2.85 (0.67)	2.43 (1.27)	2.63 (1.19)	2.49 (1.31)	2.64 (1.03)	2.54 (1.59)	2.54 (1.24)	2.58 (1.10)	2.62 (1.22)	2.10 (0.81)

*: Standart sapma değerleri parantez içinde gösterilmiştir.

1: $F=13.311, t=1.99, p=0.048$; **2:** $F=18.40, t=3.18, p=0.002$; **3:** $F=3.509, t=2.19, p=0.031$; **4:** $F=0.969, t=2.27, p=0.025$; **5:** $F=7.541, t=2.17, p=0.032$; **6:** $F_{(4, 132)}=3.18, SH=0.25, p=0.011$; **7:** $F_{(4, 132)}=3.18, SH=0.27, p=0.040$; **8:** $F_{(4, 129)}=4.13, SH=0.17, p=0.026$; **9:** $F_{(4, 129)}=4.13, SH=0.19, p=0.001$; **10:** $F_{(4, 133)}=2.60, SH=0.26, p=0.016$; **11:** $F_{(4, 134)}=3.32, SH=0.43, p=0.05$; **12:** $F_{(4, 134)}=3.32, SH=0.40, p=0.017$; **13:** $F_{(4, 134)}=3.32, SH=0.45, p=0.011$.

Anne eğitim durumuna göre yapılan karşılaştırmalarda küresel vatandaşlık davranışının toplumsal farkındalık boyutunda annesi üniversite mezunu olmayan katılımcıların,

annesi üniversite mezunu olan katılımcılara göre olumlu yönde farklılaştığı görülmektedir. Engelli Duyarlılığı Ölçeğinin toplam puanı ile eğitim hakkı, fırsat eşitliği ve bireysel empati eksikliği

alt boyutlarında babanın eğitim durumuna göre farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Baba eğitim durumuna göre farklılaşmaların daha fazla olduğu ve bu farklılaşmaların engelli duyarlılığı ile ilgili olduğu dikkat çekmektedir (Tablo 7).

Katılımcıların daha önce sosyal sorumluluk projesi dersi alıp almaması durumunu değerlendirmek için yapılan t-Testi sonuçlarında her iki ölçekte ve alt boyutlarında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 7. Ebeveyn Eğitim Durumuna Göre* Değişkenlere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Anne Eğitim Durumu		Baba Eğitim Durumu	
	Üniversite Öncesi	Üniversite Mezunu	Üniversite Öncesi	Üniversite Mezunu
Küresel Vatandaşlık Davranışı Toplam Puanı	5.59 (0.69)	5.39 (0.90)	5.57 (0.73)	5.46 (0.80)
KVD Sosyal Projelere Katılım Boyutu	4.33 (1.27)	4.38 (1.55)	4.30 (1.27)	4.46 (1.54)
KVD Küresel Vatandaşlık Bilinci Boyutu	6.23 (0.84)	6.03 (1.15)	6.22 (0.91)	6.04 (0.93)
KVD Toplumsal Farkındalık Boyutu	6.21¹ (0.71)	5.77¹ (1.16)	6.18 (0.81)	5.88 (0.92)
Engelli Duyarlılığı Ölçeği Toplam Puanı	5.72 (0.55)	5.49 (0.66)	5.77² (0.49)	5.34² (0.76)
EDÖ Eğitim Hakkı Boyutu	6.53 (0.56)	6.40 (0.86)	6.58³ (0.53)	6.20³ (0.91)
EDÖ Toplumsal Duyarlılık Boyutu	5.88 (0.83)	5.56 (0.95)	5.89 (0.84)	5.60 (0.92)
EDÖ Eğitime Katkı Boyutu	5.42 (1.28)	5.17 (1.83)	5.46 (1.31)	5.07 (1.71)
EDÖ Bireysel Empati Eksikliği Boyutu	5.38 (1.51)	4.85 (1.23)	5.47⁴ (1.43)	4.58⁴ (1.37)
EDÖ Eğitimde Fırsat Eşitliği Boyutu	6.20 (1.28)	5.95 (1.53)	6.31 (1.18)	5.46 (1.68)
EDÖ Toplumsal Empati Eksikliği Boyutu	2.61 (1.32)	2.19 (0.84)	2.54 (1.30)	2.57 (0.95)

*Eğitim durumu üniversite öncesi ve üniversite mezunu şeklinde kategorize edilmiştir.

1: $F=5.375, t=2.54, p=0.012$; 2: $F=9.028, t=3.67, p=0.003$; 3: $F=10.312, t=2.93, p=0.004$; 4: $F=0.027, t=2.97, p=0.003$.

TARTIŞMA

Literatürde mevcut çalışmalarla yapılan karşılaştırmalar ve ulaşılan sonuçlar çalışmanın genel olarak literatürle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ancak literatürde engelli duyarlılığı ile küresel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan karşılaştırmalar her iki değişkenin ayrı ayrı ele alındığı çalışmalarla sınırlı kalmıştır.

Bu çalışma engelli duyarlılığının katılımcıların yaşına ve cinsiyetine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Benzer şekilde Kılıç (2018) tarafından yapılan çalışmanın bulguları engellilerle ilgili tutumun yaşa ve cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Yine, Avramidis, Bayliss ve Burden (2000) tarafından İngiltere’de 81 ilkokul öğretmeninin engelli öğrencilerle ilgili tutumunun değerlendirildiği çalışmada da cinsiyet, yaş ve deneyim

değişkenlerine göre bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Diğer yandan, Robinson, Martin ve Thompson (2007)’in araştırma sonuçları kadınların engellilere yönelik olumsuz tutumları daha fazla fark ettiği yönünde bulgular bulunmakta, ancak bu bulgular engelli duyarlılığı konusundaki yaklaşımla tam olarak örtüşmemektedir. Aynı çalışmada yaşlı katılımcıların engellilerle ilgili daha olumlu görüş bildirdiği görülmektedir. Literatürde küresel vatandaşlık davranışının yaşa göre farklılaşma göstermediği yönünde elde edilen bulgular da yer almaktadır (Scott ve Cnaan, 2020). Bu durumun araştırmada yer alan katılımcıların yaş farkının az olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Scott ve Cnaan’ın (2020) çalışması da yaş farkının az olduğu gençlerle gerçekleştirilmiş olup, bu çalışmayla benzerlik göstermektedir ve bu durum aynı nedenle açıklanmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların yaşına ve cinsiyetine göre engelli duyarlılığının farklılaşması

yönündeki bulguların literatürle kısmen uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Küresel vatandaşlık davranışı açısından değerlendirildiğinde ise bu çalışma kapsamında alt boyutlardan sadece birinin farklılaşması yönünde bulgu elde edilmiştir. Günaydın (2019) ile Scot ve Cnaan'ın (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde küresel vatandaşlık davranışının alt boyutlarında cinsiyete göre farklılaşma görülmemektedir. Ancak Tarrant ve arkadaşları (2011) çalışmalarında küresel vatandaşlık davranışının alt boyutlarında cinsiyete göre farklılaşma görüldüğünü belirtmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulguların Günaydın (2019)'ın çalışmasıyla uyumlu olmadığı ancak Tarrant ve arkadaşları (2011)'nin çalışmasıyla uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada önlisans öğrencilerinin lisans öğrencilerine göre engelli duyarlılığı noktasında daha olumlu bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar öğrenim süresini henüz tamamlamış olmakla birlikte bu süreyi tamamlamış olan katılımcılarla yapılan çalışmada da eğitim durumuna göre engellilere yönelik tutumun farklılaştığı görülmektedir (Kılıç, 2018). Belirtilen bulguların literatürle örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Erözkan'ın (2005) çalışması, kişiler arası farkındalığın gelir durumuna göre farklılaştığını göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar da adı geçen çalışmada olduğu gibi gelir durumundaki artış ve duyarlılığın azalmasıyla paraleldir. Bu durum, düşük gelir düzeyine sahip kişiler için sosyal dayanışmanın daha önemli olabileceğini düşündürmektedir. Gelir durumunun küresel vatandaşlık davranışının alt boyutunda da farklılaşma oluşturduğu görülmektedir. Gelir düzeyi daha düşük olanların yüksek olanlara göre; insanlara yardım etme eğilimi ve toplumsal sorunlarla ilgili duyarlılık konularını içeren toplumsal farkındalık konusunda daha duyarlı olması önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, düşük aile gelirine sahip öğrencilerin toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın önemini kavrama noktasında daha fazla deneyim kazanmaları ile açıklanabilir. Ayrıca düşük gelir düzeyinin dayanışmayı zorunlu hale getirdiği de söylenebilir.

Ebeveyn eğitim durumunda görülen farklılıklar değerlendirildiğinde annesi üniversite mezunu olmayan katılımcıların, annesi üniversite mezunu

olanlara göre küresel vatandaşlık davranışının toplumsal farkındalık boyutunda daha yüksek puanlara sahip olduğu çalışmada elde edilen bulgular arasındadır. Bu durum, muhtemelen çalışma hayatı içinde olmayan ve geleneksel yapıya daha yakın olan annelerin çocukları üzerinde oluşturduğu olumlu etki ile açıklanabilir. Baba eğitim durumuna göre ortaya çıkan farklılaşmaların daha fazla olduğu ve bu farklılaşmaların engelli duyarlılığı toplam puanı ile engelli duyarlılığının alt boyutlarında olduğu görülmektedir. Babasının üniversite mezunu olmadığını belirten katılımcıların, engelli duyarlılığının toplam puanında ve alt boyutlarında daha olumlu görüş belirttikleri görülmektedir. Düşük eğitim seviyesinin gelir durumuyla etkileşim oluşturduğu yapılan korelasyon analizi sonucunda ortaya konmuştur. Bu noktada gelir durumundaki farklılaşmalar için daha önce öne sürülen dayanışma kültürünün etkili olduğu düşünülmektedir. Üniversite öğrenimi fırsatı bulamamış babaların çocuklarının, eğitim hakkı ve fırsat eşitliğinin önemi noktasında daha yüksek puanlamalar yaptıkları görülmektedir. Bu konuda babaların eğitim eksikliği konusunda hissettiklerini çocuklarına daha fazla yansıttığı düşünülmektedir. Bu yaklaşımın öğrencilerin engelli duyarlılığı konusundaki tutumunu daha olumlu hale gelmesini sağladığı öngörülmektedir. Bireysel empati konusunda babası üniversite mezunu olan katılımcıların, babası üniversite mezunu olmayan katılımcılara göre daha olumlu bir tutum geliştirdiği görülmektedir. Bu durum, babanın daha yüksek eğitim seviyesine sahip olması dolayısıyla sahip olduğu empatiyle ilgili olumlu yaklaşımını çocuğuna aktarması ile açıklanabilir.

Küresel vatandaşlık davranışının çeşitliliğin kabulü yaklaşımını benimsediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda aslında küreselleşmenin tersi bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir. Ulaşım ve iletişim araçlarının geliştiği günümüz koşullarında bir hastalık etkeninin bir anda bütün dünyanın gündeminde yer alması küresel vatandaşlık davranışının önemi ve gerekliliğiyle ilgili bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, öğrencilerin küresel vatandaşlık davranışını henüz eyleme geçirmediği yönünde kanıtlar içermektedir. Bununla birlikte elde edilen sonuçların bu yaklaşımın zamanla davranışa dönüşebileceği noktasında umut verici olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca küresel

vatandaşlık davranışının projelere katılım boyutundan elde edilen puanların düşük olması, bu konuda verilmesi gereken eğitimin ilkokuldan başlayarak düzenlenmesi gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü konuyla ilgili eyleme yönelik davranışların bu dönemde kazandırılması gerekmektedir (Çolak, Kabapınar ve Öztürk, 2019). Türkçe literatürde engelliler konusunda yapılan araştırmaların genellikle engelliler ve engelli aileleriyle ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Toplumdaki bireylerin engellilerle ilgili tutum ve davranışını değerlendirmeye yönelik çalışmaların ise daha sınırlı olduğu görülmektedir. Oysa engellilerle ilgili olumsuz yargının ortadan kaldırılması ve engelli duyarlılığının artırılması açısından toplumsal algının değerlendirilmesi de oldukça önemlidir (Nowicki ve Sandieson, 2002; Aslan ve Şeker, 2013).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sağlık çalışanlarının mesleklerinin doğası gereği hastaları için verdikleri duygusal emek, tükenmişliği de beraberinde getirmektedir (Yetim ve Erigüç, 2019). Oysa çalışanların verdikleri hizmetin önemi ve gerekliliği konusundaki farkındalığı bu süreci olumlu yönde etkileyebilir. Engellilerin sağlık hizmetine daha fazla ihtiyaç duyduğu ve hizmet alma/verme sürecindeki zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte sağlık çalışanı olarak görev yapacak olan öğrencilerin engelliler konusundaki duyarlılığının değerlendirilmesinin önemli olduğuna inanılmaktadır. Çünkü duyarlılık hizmet verme sürecinde çalışan açısından olumlu bir katkı sağlamaktadır. Öte yandan sağlık hizmeti almanın olası riskleri arasında kabul edilen engelliliğin oluşmasının önünde geçilmesinde, sağlık çalışanı adaylarının engelliler konusunda duyarlı olması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine bakıldığında engelliliğe neden olan faktörler arasında hastalıkların %57'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca sağlık çalışanı adaylarının mesleki süreçte oldukça önemli olan eşitlik ve adalet gibi kavramları temellendiren küresel vatandaşlık davranışı konusunda da duyarlı olmasının, mesleki yetkinliklerine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Yapılan araştırmanın sonuçları ve literatür bilgisi ışığında, aşağıda belirtilen konuların küresel vatandaşlık davranışı ve engelli duyarlılığının artırılmasında katkı sağlayacağına

inanılmaktadır:

- Engelli duyarlılığı küresel vatandaşlık davranışının çıktıları arasında yer almakta ve farklı konularda da duyarlılığın gelişmesine katkı sağlamaktadır. Yani küresel vatandaşlık davranışının kazandırılmasıyla elde edilecek sonuçların etkisinin yüksek olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle küresel vatandaşlık davranışının geliştirilmesini sağlayacak içeriklerin erken yaşlardan itibaren eğitim süreçlerine dahil edilmesi önerilmektedir.
- Öğrencilere küresel vatandaşlık davranışının araştırılması ve dünyada yaşanan gelişmelerin izlenmesiyle ilgili ödevler verilmesinin bu davranışın gelişmesinde önemli bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır. (Lynn, 2006). Bu bağlamda öğrencilerin daha önce küresel vatandaşlık davranışının unsurları içinde değerlendirilen çevre sorunları, eşitlik ve adalet gibi konularda çalışmalar yapan kişilerin yaşamlarının ve katkılarının anlatılması veya öğrencilerin bu kişilerle ilgili araştırma yapmasının istenmesi bu davranışın kazandırılmasını destekleyebilir.
- Sivil toplum kuruluşlarında yapılan gönüllü çalışmaların ve yurt dışı eğitim programlarının da öğrencilerin küresel vatandaşlık davranışını arttırabileceği yönünde kanıtlar bulunmaktadır (Tarrant ve ark., 2011; Çermik, 2015). Bu nedenle öğrencilerin Erasmus gibi değişim programlarından daha fazla faydalanması ve sivil toplum kuruluşlarında gönüllü çalışmalar yapması gerektiğine inanılmaktadır.
- Ailenin ve öğretmenin de küresel vatandaşlık davranışının artması üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Çermik, 2015; Balbağ ve Türkcan, 2017). Bu bağlamda kitle iletişim araçlarından küresel vatandaşlık davranışını kazandırmaya yönelik içeriklerin yer aldığı kamu spotlarının hazırlanması, bu davranışın geliştirilmesi yönünde önemli kazanımlar elde edilmesini sağlayabilir.
- Gençlerin küresel vatandaşlık davranışına eğiliminin artması için küreselleşmenin ve küresel vatandaşlık davranışının yaşamlarını nasıl etkilediği ve etkileyeceğini anlamaları sağlanmalıdır (Scott ve Cnaan, 2020).

Küresel vatandaşlık dünyayı görebilme ve anlayabilmeye ilişkili olup, sorunların çözümüne etkin rol oynamayı gerektirmektedir. Duyarlılığın çeşitli boyutlarında etkili olan küresel vatandaşlık davranışının engelli duyarlılığı ile de ilişkili

olduğu, bu çalışma sonucunda elde edilen önemli bulgular arasındadır. Küresel vatandaşlık davranışı ve engelli duyarlılığının sağlık hizmetleri alanında öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri tarafından genel olarak olumlu bir şekilde değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Çalışmada elde edilen diğer önemli bulgu ise gelir düzeyinin artmasıyla duyarlılık konusunda bir azalmanın oluşması yönündedir. Bu durum, gelir düzeyi düşük olan kişilerde sosyal dayanışma yaklaşımının daha fazla olmasıyla ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Özellikle geleceğin sağlık çalışanlarının eşit ve adil hizmet sunmakla ilgili rolleri düşünüldüğünde, bu kazanımın sağlanmasının mesleklerini icra etme fırsatına ulaştıklarında daha anlamlı olacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin geliştirdiği tutumun eyleme geçmek (sosyal projelere katılım) noktasında hala geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Çalışmanın bir vakıf üniversitesinde sağlık hizmetleri alanında öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlı kalması nedeniyle, üniversite öğrencileriyle ilgili küresel vatandaşlık davranışı ve engelli duyarlılığı eğilimi konusunda genel bir değerlendirme yapılamamaktadır. Aynı değişkenlerin sağlık çalışanlarında, farklı alanlardan ve üniversitelerden daha fazla sayıda üniversite öğrencisiyle çalışılması gerektiği düşünülmektedir. Konunun başka araştırmacılar tarafından ele alınması önerilmekte, konuyla ilgili literatüre daha fazla katkı sağlanmasının önemli olduğuna inanılmaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü / Ethics Committee Approval

Araştırma için İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Etik Kurulundan etik onayı alınmıştır (Karar No: 2019/2).

Yazar Katkısı / Author Contributions

Fikir/Kavram: P.E.B.; Tasarım: P.E.B.; Denetleme/Danışmanlık: P.E.B.; Analiz ve/veya Yorum: P.E.B.; Kaynak Taraması: P.E.B.; Makalenin Yazımı: P.E.B.; Eleştirel İnceleme: P.E.B.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review: Dış bağımsız Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek/Financial Disclosure

Yazar araştırmanın yürütülmesi sürecinde bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

KAYNAKLAR

- Aslan, M., Şeker, S. (2013). Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt Örneği). *Siirt Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşivi*.
- Avramidis, E., Bayliss, P., Burden, R.A. (2000). Survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority. *Educational Psychology*, 20(2),191-211. doi:10.1080/713663717.
- Balbağ, N. L., (2016). İlkokul sosyal bilgiler dersi bağlamında öğrenci ve öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Programı, Eskişehir.
- Balbağ, N. L., Türkcan, B. (2017). İlkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algıları. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 8(2), 216-249.
- Burcu, E. (2002). Üniversitede okuyan özürü öğrencilerin sorunları: Hacettepe-Beytepe Kampüsü öğrencileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 83-103.
- Burcu, E. (2015). Engellilik Sosyolojisi, Anı Yayınları, Ankara, S: 23-29.
- Burrows, D. (2004). World citizenship. Paper presented at the American Council on Education Regional Conference on New Directions in International Education, Beloit, Wisconsin. Erişim Adresi: <https://www.beloit.edu/oie/assets/Burrows.pdf> Erişim Tarihi: 15.01.2019
- Çermik, F. (2015). Sosyal girişimcilik, küresel vatandaşlık ve çevre davranışı arasındaki ilişki: yapısal eşitlik modellemesi. T.C. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum.
- Çolak, K. (2015). Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi. T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Çolak, K., Kabapınar, Y., Öztürk, C. (2019). Sosyal bilgiler derslerini veren öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ve küresel vatandaşlık eğitimine bakışları. *Eğitim ve Bilim*, 44(197), 335-352. doi:10.15390/EB.2019.7721.
- Devlet İstatistik Enstitüsü ve T.C. Başbakanlık Özürü İdaresi (2002). "Türkiye özürü araştırması." *Ankara: DİE*.
- Eren-Bana, P. (2020). Küresel vatandaşlık davranışı ve

- adalet algısı ilişkisinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (3), 481-494.
- Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılık ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 129-155.
- Goulah, J., (2020). Daisaku Ikeda and the Soka movement for global citizenship. *Asia Pacific Journal of Education*, 40(1), 35-48. doi: 10.1080/02188791.2020.1725432.
- Gültekin, T., Sezer, S. (2017) Engelli ailelerinin yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(2),81-100.
- Günaydın, H. (2019). Okul yöneticilerinin küresel vatandaşlık tutumlarının incelenmesi. Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(26), 25-30.
- Kılıç, E. (2018). Üniversite hastanesinde engelli bireylere yönelik uygulamalar ve sağlık personelinin engellilere yönelik tutumları. T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Kösterelioğlu, İ. (2013). Engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3),211-226.
- Lynn, D. (2006). Global citizenship: abstraction or framework for action. *Educational Review*, 58(1), 5-25. doi:10.1080/00131910500352523.
- Malkoç, G., Özcan, G., (2017). Bedensel engelli olan ve olmayan bireylerin çeşitli duygudurum değişkenleri açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31),133-151.
- Morais, D. B., Ogden, A. C. (2011). Initial development and validation of the global citizenship scale. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 445-466. doi:10.1177/1028315310375308.
- Nowicki, E.A., Sandieson, R.A., (2002). Meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical and intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3),243- 65.
- Özden, M., Erbay, E. R. (2018). Küresel vatandaşlık: belirsizlik mi, fırsat mı? *Social Sciences Research Journal*, 7(4),76-81.
- Pais, A., Costa, M. (2020). An ideology critique of global citizenship education. *Critical Studies in Education*, 61(1), 1-16. doi: 10.1080/17508487.2017.1318772.
- Robinson, C., Martin, J. Thompson, K. (2007). Attitudes towards and perceptions of disabled people findings from a module included in the 2005 British Social Attitudes Survey, British Disability Rights Commission Report.
- Scott, M. L., Cnaan, R. A., (2020). Youth and religion in an age of global citizenship identification: An 18-country study of youth. *Children and Youth Services Review*, 110, 104754. doi: 10.1016/j.childyouth.2020.104754.
- Sperandio, J., Grudzinski-Hall, M., Stewart-Gambino, H. (2010). Developing an undergraduate global citizenship program: Challenges of definition and assessment. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 22(1), 12-22.
- Tarrant, M. A., Stoner, L., Borrie, W. T., Kyle, G., Moore, R. L., Moore, A. (2011). Educational travel and global citizenship. *Journal of Leisure Research*, 43(3), 403-426. doi:10.1080/00222216.2011.11950243.
- Topkaya, Y. (2016). Küresel vatandaşlık bilinci üzerinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin etki boyutu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 238-252.
- Türk Dil Kurumu. (2019). <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 16/01/2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017- Erişim Tarihi: 27.03.2020).
- Yetim, B., Erigüç, G. (2019). Sağlık çalışanlarında duygusal emek ile ilgili yapılan çalışmalara yönelik bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 225-240.